

UITSTAP NAAR VOORLINDEN, WASSENAAR EN DEN HAAG

Zaterdag 14 december 2024

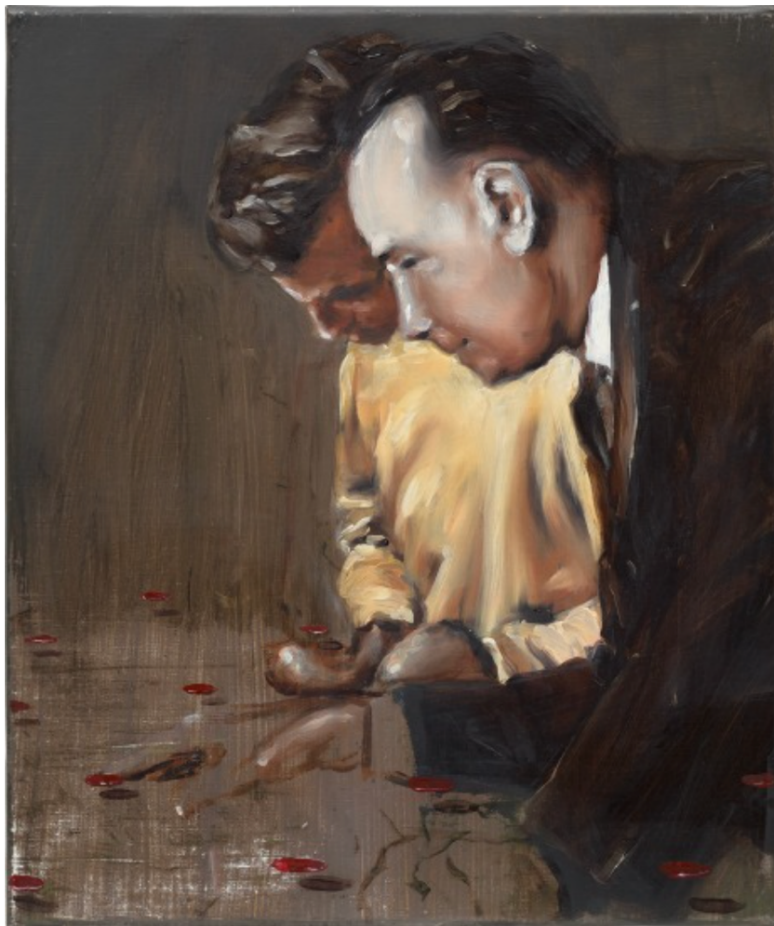
MICHAËL BORREMANS

NICK CAVE

DIRK BRAECKMAN

LÉON SPILLIAERT

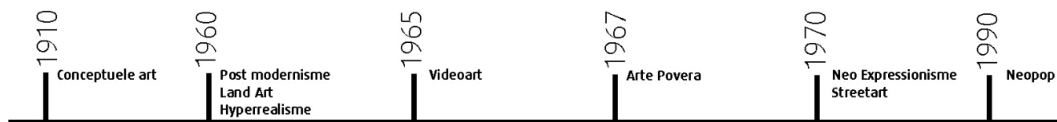
HANS ARP

Michaël Borremans

PROSPECTS

signed, titled and dated 'Michaël M. C. G. Borremans - PROSPECTS - 2003' on the reverse
oil on canvas
49.9 x 41.9 cm (19 5/8 x 16 1/2 in.)
Painted in 2003.

1. Wanneer is kunst conceptueel?

Kunst wordt conceptueel genoemd wanneer het idee of het concept achter het kunstwerk belangrijker is dan de fysieke vorm, techniek, of het esthetische resultaat ervan.

Het feit dat conceptuele kunst in deze tijdlijn vanaf 1910 begint, is niet vreemd, aangezien kunst in deze periode (van het expressionisme) meer als een proces aanzien werd. Het expressionisme in de kunst is een stroming die ontstond aan het begin van de 20e eeuw en zich richtte op het uitdrukken van emoties en innerlijke belevingen, vaak door middel van vervorming en een krachtige, subjectieve beeldtaal. In plaats van de werkelijkheid zo natuurgetrouw mogelijk weer te geven, zoals bij realisme of impressionisme, lag de nadruk bij expressionisme op het uitdrukken van de essentie van emoties, vaak op een rauwe en intense manier. De periode die op het expressionisme volgt is het geometrisch abstract. Geometrisch abstracte schilderkunst is een stroming binnen de abstracte kunst waarbij geometrische vormen en lijnen een centrale rol spelen. De focus ligt op eenvoudige en strakke vormen, waarbij figuratieve elementen vaak volledig worden weggelaten. Het was een streven naar orde in de chaos op een woelige periode die uitmondde in WO I.

Het modernisme na de Eerste Wereldoorlog was een belangrijke culturele en artistieke beweging die reageerde op de sociale, politieke en psychologische schokken van de oorlog. Hier zijn de belangrijkste kenmerken van het modernisme in die periode:

1. Breuk met traditie

- Modernisten verwierpen traditionele vormen en conventies in kunst, literatuur en architectuur. Ze streefden naar radicale vernieuwing en experimenteerden met nieuwe vormen en technieken.

2. Experimenteren met vorm en stijl

- In de literatuur leidde dit tot onconventionele structuren, zoals de *stream of consciousness*-techniek (bijvoorbeeld bij James Joyce en Virginia Woolf).
- In de beeldende kunst werden vormen vereenvoudigd en vervormd, zoals te zien is in het werk van Pablo Picasso en Piet Mondriaan.
- In de muziek kwamen atonaliteit en polyritmes op, zoals in het werk van Arnold Schönberg en Igor Stravinsky.

3. Focus op individualisme en subjectiviteit

- Er was een sterke nadruk op de innerlijke wereld van het individu, vaak met thema's als vervreemding, twijfel en existentiële angst.
- Kunstenaars en schrijvers onderzochten complexe psychologische en emotionele staten, geïnspireerd door bijvoorbeeld de theorieën van Sigmund Freud.

4. Reactie op technologische en maatschappelijke veranderingen

- Modernisten reflecteerden op de opkomst van nieuwe technologieën en de veranderingen in het stedelijke leven.
- Ze onderzochten vaak de spanning tussen de vooruitgang van de technologie en de gevoelens van desoriëntatie en verlies die deze veroorzaakte.

5. Pessimisme en vervreemding

- Na de verschrikkingen van WO I benadrukte het modernisme vaak gevoelens van desillusie, chaos en de fragiliteit van de menselijke beschaving.

6. Abstractie en minimalisme

- Kunstenaars en architecten, zoals de Bauhaus-beweging, benadrukten eenvoudige vormen, functionaliteit en een gebrek aan versiering.

7. Interdisciplinaire benadering

- Modernisten werkten vaak over de grenzen van disciplines heen. Denk bijvoorbeeld aan de samenwerking tussen beeldhouwers, architecten en ontwerpers binnen de Bauhaus-beweging.

8. Fragmentatie en discontinuïteit

- Literatuur, kunst en film gebruikten vaak gefragmenteerde narratieven, onverwachte sprongen in tijd en perspectief, en

- onsamenhangende beelden om de complexiteit van de moderne ervaring te weerspiegelen.

Voorbeelden van modernistische stromingen en figuren:

- Literatuur: James Joyce (*Ulysses*), T.S. Eliot (*The Waste Land*), Franz Kafka.
- Beeldende kunst: Kubisme, abstracte kunst (Mondriaan, Kandinsky).
- Architectuur: Bauhaus, Le Corbusier.
- Muziek: Atonale muziek (Schönberg).

Het modernisme werd dus gekenmerkt door een zoektocht naar nieuwe manieren om de snel veranderende wereld te begrijpen en uit te drukken, vaak met een gevoel van urgentie en experiment.

Maar hoewel het modernisme wordt geprezen om zijn vernieuwingsdrang en zijn invloed op kunst, literatuur, architectuur, muziek en filosofie, is er ook veel kritiek op deze stroming. Hieronder zijn enkele belangrijke punten van kritiek op het modernisme:

1. Elitisme

Modernisme wordt vaak bekritiseerd vanwege zijn vermeende afstand tot het 'gewone publiek'. Veel modernistische kunst en literatuur wordt beschouwd als te complex, abstract of intellectueel, wat het ontoegankelijk maakt voor een breder publiek. Dit heeft geleid tot de indruk dat modernisme vooral bedoeld was voor een kleine, intellectuele elite.

2. Verwerping van traditie

Critici wijzen erop dat het modernisme een te radicale breuk met het verleden nastreefde. In hun poging om 'het nieuwe' te creëren, verwierpen modernisten vaak tradities die belangrijk waren voor culturele en sociale continuïteit. Dit werd gezien als destructief en vervreemdend, vooral door degenen die waarde hechtten aan historische wortels en erfgoed.

3. Dehumanisering

Sommigen beschouwen het modernisme als een beweging die menselijke emoties en ervaringen ondergeschikt maakte aan abstractie en theoretische concepten. In

bijvoorbeeld de modernistische architectuur werd functionalisme belangrijker dan esthetiek, wat leidde tot gebouwen die als koud en onpersoonlijk werden ervaren.

4. Technologisch determinisme

Het modernisme werd sterk beïnvloed door technologische vooruitgang en rationalisme, maar critici stellen dat dit leidde tot een blind geloof in technologie als oplossing voor alle problemen. Dit vooruitgangdenken negeerde vaak de sociale, ethische en ecologische consequenties van technologische ontwikkelingen.

5. Fragmentatie en vervreemding

Modernistische werken in kunst en literatuur staan bekend om hun experimentele vorm, zoals het gebruik van fragmentatie, stream of consciousness en dissonantie. Hoewel deze technieken werden ingezet om de complexiteit van de moderne wereld weer te geven, vonden veel critici dat ze bijdroegen aan gevoelens van vervreemding en een gebrek aan samenhang.

6. Ideologische implicaties

Modernisme wordt soms in verband gebracht met ideologieën die de nadruk leggen op utopische en vaak autoritaire ideeën. Vooral in de architectuur, zoals bij het functionalisme van Le Corbusier, werden radicale visies op stedelijke planning en design vaak bekritiseerd als onrealistisch en onmenselijk.

7. Reactie vanuit het postmodernisme

Postmodernisten hebben het modernisme aangevallen vanwege zijn geloof in universele waarheden en grote narratieven. Ze bekritisieren het modernisme omdat het te dogmatisch zou zijn en onvoldoende aandacht zou hebben voor diversiteit, subjectiviteit en pluraliteit.

Hoewel het modernisme ongetwijfeld een belangrijke rol heeft gespeeld in de vernieuwing van de kunst en cultuur, blijven de bovenstaande kritieken wijzen op de beperkingen en problemen van deze beweging. Veel van deze kritieken hebben geleid tot alternatieve benaderingen, zoals het postmodernisme, dat voortbouwde op de zwakheden van het modernisme.

2. De weg naar het interdisciplinaire

Richard Hamilton, *Just What is It That Makes Today's Homes So Different, so Appealing?*, 1956, collage, 26 cm × 24.8 cm (Kunsthalle Tübingen, Tübingen)

Alhoewel het interdisciplinaire vanaf het kubisme al aanwezig was (Picasso, assemblages), wordt het gemeengoed vanaf de Pop Art.

"Just what is it that makes today's homes so different, so appealing?" uit 1956 is een iconisch werk van de Britse kunstenaar Richard Hamilton. Het wordt vaak beschouwd als een van de eerste voorbeelden van popart. Dit werk, een collage, combineert verschillende visuele elementen die typerend zijn voor de jaren '50, waaronder populaire cultuur, reclame, en consumentenproducten. In deze bespreking zal ik het schilderij ontleden en uitleggen wat Hamilton probeert over te brengen en hoe hij zich verhoudt tot de bredere popart-beweging. Hamilton maakte

deze collage in een tijd van culturele veranderingen. Na de Tweede Wereldoorlog begon de samenleving zich te herpakken, met technologische vooruitgangen en veranderingen in de consumptiemaatschappij. Dit werk is een reflectie op die veranderingen en de manier waarop de moderne consumptiecultuur invloed had op het dagelijks leven.

De vraag in de titel, "Wat is het dat huizen vandaag zo anders en zo aantrekkelijk maakt?", wordt niet direct beantwoord. In plaats daarvan biedt Hamilton een visueel antwoord door beelden die zowel fascinerend als oppervlakkig zijn, en tegelijkertijd de spanning tussen het aantrekkelijke en het banale benadrukken.

Beelden en Compositie

De collage bestaat uit een samengestelde reeks beelden die op het eerste gezicht zowel verheven als banaal lijken. Er zijn afbeeldingen van een luxe woonkamer, een vrouw die lijkt te genieten van moderne technologie, en reclameachtige elementen die de glamour en het moderne leven benadrukken. Het werk bevat ook knipsels uit tijdschriften en alledaagse objecten zoals televisie, moderne meubels, en technologische gadgets. Deze combinatie roept een soort "ideale" manier van leven op, maar ook een bewustzijn van de commerciële en oppervlakkige kant van de consumptiemaatschappij.

De vrouw op het schilderij heeft een soort van welvaart en geluksbeeld. Tegelijkertijd wordt de banaliteit van deze beelden benadrukt, en suggereert Hamilton een zekere vervreemding in de moderne, commerciële wereld.

Techniek en Stijl

Hamilton gebruikte fotocollage als techniek, een methode die hij verder ontwikkelde met behulp van massamedia en reproductietechnieken. Dit was typerend voor de popartbeweging, die vaak gebruik maakte van populaire cultuur en de beeldtaal van massamedia, zoals advertenties, stripverhalen en Hollywood-cinema. De manier waarop Hamilton verschillende visuele elementen samenvoegt, benadrukt de tegenstelling tussen de realiteit van consumptie en de idealen die worden gepromoot in de media.

Culturele en Kritische Reflectie

Hamiltons werk is niet alleen een viering van de moderne consumptiecultuur, maar ook een kritische reflectie op die cultuur. Het roept vragen op over de oppervlakkigheid van de moderne samenleving en de manieren waarop advertenties en beelden het dagelijks leven beïnvloeden. Hoewel het werk op het eerste gezicht aantrekkelijk is, dwingt het de kijker ook om na te denken over de onderliggende betekenis van deze visuele cultuur.

In zijn werk probeert Hamilton zowel de aantrekkingskracht van de massamedia en consumptie te begrijpen als de gevolgen ervan te verkennen. Door gebruik te maken van de populaire visuele cultuur in zijn collage, biedt hij een kritische blik op de manier waarop het dagelijks leven wordt beïnvloed door commerciële en culturele krachten.

Conclusie

"Just what is it that makes today's homes so different, so appealing?" is meer dan alleen een visuele representatie van een bepaald tijdperk. Het is een diepgaande reflectie op de consumptiemaatschappij, de rol van reclame en de invloed van de massamedia. Hamilton's collage legt de spanning bloot tussen de verleidelijke beelden van luxe en geluk en de oppervlakkigheid die vaak schuilt achter deze idealen. Het werk is zowel een viering als een kritische analyse van de moderne, commerciële samenleving, een thema dat in de popartbeweging vaak centraal stond.

3. Jeff Koons en het postmodernisme

Jeff Koons is een van de bekendste kunstenaars van het postmodernisme. Zijn werk is vaak herkenbaar door een aantal specifieke stijlelementen die zowel zijn techniek als de concepten achter zijn kunst weerspiegelen. Hieronder staan enkele van de belangrijkste stijlkenmerken van Jeff Koons in het kader van het postmodernisme:

1. Gebruik van Populaire Cultuur

Koons maakt veelvuldig gebruik van beelden uit de populaire cultuur, zoals speelgoed, iconen uit de reclamewereld en beroemde merkproducten. Dit is kenmerkend voor het postmodernisme, dat vaak speelt met massamedia en consumentencultuur. Koons transformeert alledaagse objecten in kunst, waardoor de scheidslijn tussen hoge en lage cultuur vervaagt.

2. Hyperrealistische Techniek

Koons staat bekend om zijn hyperrealistische benadering van sculptuur. Zijn werken zijn vaak uitgevoerd in glanzend roestvrij staal of andere reflecterende materialen, waardoor ze bijna als realistische, gespiegelde objecten overkomen. Dit speelt met de visuele ervaring en de ideeën van wat "echtheid" in kunst betekent.

3. Ironie en Spel

Postmoderne kunst kenmerkt zich vaak door ironie en het spelen met verwachtingen. Koons' werk is gevuld met een gevoel van humor en speelsheid, wat goed past bij de postmoderne strategie van "deconstructie" van traditionele kunstvormen. Hij maakt bijvoorbeeld objecten zoals de "Balloon Dog" die eruitzien als opgeblazen ballonfiguren, maar in feite massief en hard zijn, wat een ironisch contrast oproept.

4. Verhoogde Schoonheid en Esthetiek

Koons benadrukt esthetiek en de visuele aantrekkingskracht van zijn werk. Zijn objecten zijn vaak gemaakt van zeer gepolijste, glanzende materialen die de toeschouwer aantrekken. Dit kan worden gezien als een commentaar op de commerciële wereld, waarin producten zijn ontworpen om aantrekkelijk te zijn. Het is een soort 'kunst voor de massa', maar ook een kritische reflectie op de oppervlakkigheid van de consumptiemaatschappij.

5. Verhouding tot Consumentisme en Massa-Producten

Veel van Koons' werken verwijzen naar het consumentisme, door populaire iconen en merknamen te gebruiken. Dit sluit aan bij het postmoderne idee van het in vraag stellen van de commerciële en massaconsumptiecultuur. Koons' werk behandelt thema's als verlangen, de cultus van beroemdheden en de massaproductie van kunst.

6. Conceptuele Benadering

Koons is ook bekend om zijn conceptuele benadering van kunst. Hij werkte vaak samen met een team van vakmensen die zijn ontwerpen uitvoerden, waardoor hij zich meer als een "kunstregisseur" dan een ambachtelijke maker presenteerde. Dit is een typisch postmodern idee, waarin de auteur (de kunstenaar) niet langer centraal staat, maar het concept en de uitvoering gezamenlijk van belang zijn.

7. Hedendaagse Iconen en Symbolen

Koons creëert kunst die geïnspireerd is door hedendaagse iconen en symbolen, zoals zijn beroemde "Michael Jackson and Bubbles" beeld. Door populaire figuren uit de popcultuur in zijn werk te verwerken, speelt hij in op de postmoderne neiging om de grenzen tussen kunst, cultuur en commerciële producten te vervagen.

Conclusie

De stijl van Jeff Koons is een uitstekende representatie van het postmodernisme in de kunstwereld. Zijn werk is doordrenkt met humor, ironie, en referenties naar de populaire cultuur, terwijl hij tegelijkertijd speelt met traditionele ideeën over schoonheid en esthetiek. Zijn kunst heeft niet alleen visuele impact, maar roept ook diepere vragen op over de rol van kunst in een consumptiemaatschappij.

Michaël Borremans gaat Goya achterna (De Standaard, 1 september 2017)

‘Ik ben géén schoonschilder’

Michaël Borremans is productiever dan ooit. Bij Zeno X Gallery stelt hij het resultaat van zijn hernieuwde drive voor. Opvallend: het werk is donkerder dan voordien. Sam Steverlynck

'Amy', 2017. Peter Cox/zeno x gallery

Mensen die wel eens in Zeno X Gallery in Antwerpen zijn geweest, zullen toch even opkijken. Voor de zesde solotentoonstelling van Michaël Borremans lijkt het of de galerie werd vertimmerd. Op de grond ligt gloednieuw tapijt, de wanden zijn in groentinten geschilderd, het geheel baadt in het halfdonker. Aan de muur hangen zestien kleine schilderijtjes, uitgevoerd op dunne plaatjes hout of karton, die baden in okertinten.

De ruimte doet nog het meest denken aan een kunstkabinet. De duistere setting versterkt de sfeer van de werken waarin naakte kinderen, half ingesmeerd met bloed, aan het spelen zijn terwijl ze soms een afgesneden ledemaat vasthouden. Op andere werken zijn gelijkaardige tafereeltjes te zien tegen eenzelfde neutrale achtergrond. Maar dan met zwarte mannen in eigenaardige houdingen en met een kap over hun hoofd.

Het zijn tafereeltjes die ook terugkeren in de grotere schilderijen die in de twee andere zalen van de galerie worden tentoongesteld. 'Je kan het eigenlijk zien als twee tentoonstellingen die thematisch een stuk gelijklopen', zegt Borremans. 'Ik vind de spoeling bij galerietentoonstellingen vaak heel dun. Ik wil me dan ook volledig geven zodat het de moeite is voor de toeschouwer. Verkopen is mijn rayon niet. Ik wil in de eerste plaats een sterke expo maken.'

Handelsmerk

'Mercy', 2017. Peter Cox/zeno x gallery

En daar is Borremans in geslaagd. De tentoonstelling baadt in de beklemmende, ondefinieerbare sfeer waarvan de kunstenaar zijn handelsmerk heeft gemaakt.

Technisch nog meer verbluffend dan voordien, met beelden die je moeilijk kan plaatsen.
En misschien een tikkeltje donkerder dan we van hem gewend zijn.

‘Poppy’, 2016. Peter Cox/zeno x gallery

‘Ik ben op zoek naar een evenwicht waarbij de techniek in dienst staat van een belangrijker gegeven, namelijk het onderwerp. Dat onderwerp moet meer gewicht krijgen ten opzichte van vroeger. Ik wou dit werk meer confronterend maken zodat er geen misverstanden ontstaan dat ik een schoonschilder ben. Want daar werd ik wel eens van beschuldigd.’

Condition humaine

Behaaglijke schilderijtjes zijn het allerminst. De beklemmende portretten van mensen die ingesnoerd zitten in stukken textiel, sluiten aan bij eerder werk. Voor de reeks van naakte, bebloede kinderen verwijst Borremans dan weer naar Goya.

‘Hij heeft ooit een schilderijtje over kannibalisme gemaakt. Dat werk heeft me altijd gefascineerd’, bekent hij. ‘Ik had toen het idee om de figuren uit dat werk te vervangen door peuters, wat dan weer verwijst naar engeltjes of cherubijntjes. Ik breng het in verband met terreur en geweld. Ik vond het contrast tussen onschuld en geweld in één beeld heel interessant. Daarom is het een beetje shockerend maar ook heel mooi.’

‘Phat’, 2017. Peter Cox/zeno x gallery

Borremans’ werk mag dan tijdloos overkomen, het heeft ook iets actueels. ‘Ik wil vooral een portret maken van de condition humaine. Maar dan wel in de context van vandaag.

Ik vermoed dat dit soort beelden alleen nu kan ontstaan. Ik weet eigenlijk zelf niet exact wat ik doe. Het gebeurt allemaal heel intuïtief. Maar ik voel dat het ergens relevant is.'

Filmbloed

De modellen waren kinderen van vrienden. 'Ik hoop dat die kindjes geen trauma's hebben opgelopen', zegt hij lachend. 'Maar ze hebben zich goed geamuseerd, hoor. Ze hebben zichzelf ook ingesmeerd met filmbloed. Het was heel moeilijk om ze te - regisseren omdat ze continu heen en weer liepen.'

'Fire from the sun', 2017. Peter Cox/zeno x gallery

De kunstenaar werkt overigens verder aan de reeks die in januari ook te zien is op de inhuldigingstentoonstelling van David Zwirners nieuwe galerie in Hongkong. Borremans is misschien niet de meest productieve kunstenaar, hij heeft duidelijk wel zijn drive gevonden.

'Ik bevind me nu in een fase dat mijn werk in volle evolutie zit en het steeds boeiender wordt. Ik kom misschien langzaam aan mijn piek. Dan mag ik ook niet bij de pakken blijven zitten. Ik ben heel gemotiveerd om veel te werken. Vroeger ging mijn productie moeizaam. Het was haast een processie van Echternach. Nu gaat het vlotter en is de begeestering veranderd. Misschien door de dood die dichterbij komt.'

Heksen op Sabbat, Museo del Prado, 1821 - 1823

De schilderkunst van Francisco de Goya (1746–1828) is opmerkelijk vanwege de diversiteit en evolutie die hij doormaakte tijdens zijn lange carrière. Goya's werk is door de tijd heen van de rococo naar het romantisme gegaan, met invloeden uit de neoclassicistische en barokke periodes. Zijn stijlkenmerken zijn veelzijdig en weerspiegelen zijn diepe betrokkenheid bij sociale en politieke kwesties. Enkele belangrijke stijlelementen van Goya's schilderkunst zijn:

8. Gebruik van Licht en Schaduw

Goya was een meester in het gebruik van licht en schaduw, en hij experimenteerde met het contrast om dramatische effecten te bereiken. Zijn later werk, vooral de "Schilderijen van de zwarte werken", toont diepe, emotionele schaduwen en een sterk contrast tussen licht en donker, wat bijdraagt aan de somberheid en de dramatiek van zijn composities.

2. Expressieve en emotionele portretten

In zijn portretten, zoals die van de Spaanse adel, legde Goya vaak de menselijke psychologie vast. Hij schilderde niet alleen het uiterlijk van zijn onderwerpen, maar ook hun innerlijke wereld en sociale status. Zijn stijl evolueerde van een verfijnde rococo-uitvoering naar een krachtigere en meer directe benadering, vooral in zijn latere portretten, waarin de psychologische diepte van de geportretteerden naar voren komt.

9. Realistische weergave van de werkelijkheid

Goya stond bekend om zijn vermogen om de werkelijkheid onverbloemd weer te geven. Dit kwam duidelijk naar voren in zijn schilderijen van de Spaanse maatschappij, zoals in de "Caprichos" en de latere "Disasters of War". Hij schilderde niet alleen de schone en verheven aspecten van de wereld, maar was ook niet bang om de harde realiteit van armoede, geweld en sociale ongelijkheid te tonen.

10. Het gebruik van symboliek

Goya maakte veelvuldig gebruik van symbolen in zijn werk, wat vaak een diepere betekenis of kritiek op de maatschappij bevatte. Dit is bijvoorbeeld te zien in de serie “Los Caprichos”, waarin hij de hypocrisie, de waanzin en de sociale onrechtvaardigheid in de Spaanse samenleving aan de kaak stelde.

11. Dromerige en surrealistische elementen

In zijn latere werken, zoals de “Schilderijen van de Zwarte Werken” (bijvoorbeeld *Saturnus verblindt zijn zoon*), gebruikte Goya duistere en dromerige beelden die een nachtmerrie-achtige sfeer uitstralen. De mystieke en soms groteske afbeeldingen, vaak vol symboliek en psychologische spanning, kunnen als een voorloper van de surrealisme worden gezien.

6. Spontane, energieke penseelvoering

Goya’s penseeltechniek evolueerde gedurende zijn carrière. Zijn vroege werk vertoonde een meer verfijnde en gedetailleerde stijl, maar naarmate hij ouder werd, begon hij een meer losse en spontane penseelvoering te gebruiken, vooral in zijn latere werken. Dit maakt zijn schilderijen levendig en expressief, en draagt bij aan de dramatische kracht van zijn beelden.

12. Sociaal en politiek commentaar

Goya’s werk was sterk doordrongen van sociaal en politiek commentaar. Hij gebruikte zijn schilderijen om de corruptie, de onrechtvaardigheid en de ellende van de samenleving aan de kaak te stellen. Zijn latere series, zoals de *Disasters of War*, zijn krachtige visuele getuigenissen van de verwoestingen die de Spaanse Burgeroorlog en de Franse bezetting veroorzaakten.

13. De duisternis van de menselijke geest

In de latere fasen van zijn carrière begon Goya steeds meer de donkere en tragische kanten van de menselijke natuur te onderzoeken. Zijn werken reflecteren vaak een pessimistische visie op de mensheid, zoals te zien is in zijn beroemde schilderijen van wreedheden, waanzin en verval.

Samenvattend kunnen we stellen dat Goya’s schilderkunst wordt gekarakteriseerd door een uniek vermogen om emotie en psychologie vast te leggen, een verkenning van de duisternis van de menselijke natuur, en een gebruik van techniek en symboliek die zijn werken zowel visueel krachtig als betekenisvol maakt.

KENMERKEN VAN HET POSTMODERNISME

Postmodernisme in de kunst is een stroming die ontstond in de tweede helft van de 20e eeuw, als reactie op het modernisme. Het modernisme streefde naar originaliteit, vooruitgang, en het zoeken naar universele waarheden in de kunst. Postmodernisme daarentegen verwerpt deze idealen en omarmt een diversiteit aan stijlen, ideeën en benaderingen. Hier zijn de belangrijkste kenmerken van postmodernisme in de kunst:

1. Eclecticisme en stijlenmix

Postmodernistische kunst combineert vaak elementen uit verschillende stijlen, tijdperken en culturele tradities. Dit eclecticisme benadrukt dat er geen enkele "juiste" manier is om kunst te maken of te interpreteren.

2. Ironie en parodie

Postmodernistische kunst gebruikt vaak humor, ironie en parodie om serieuze onderwerpen te benaderen. Het speelt met verwachtingen en spot met gevestigde normen.

3. Breuk met het "originele"

In tegenstelling tot het modernisme, dat waarde hecht aan originaliteit, omarmt het postmodernisme reproductie, herhaling en toe-eigening (appropriation). Kunstenaars lenen ideeën, beelden en stijlen van anderen en plaatsen ze in nieuwe contexten.

4. Gebruik van populaire cultuur

Postmodernisme vervaagt de grenzen tussen "hoge" en "lage" kunst. Het haalt inspiratie uit massamedia, popcultuur, reclame en alledaagse voorwerpen. Dit wordt soms aangeduid als het "democratiseren" van kunst.

5. Intertekstualiteit

Postmodernistische werken verwijzen vaak naar andere kunstwerken, teksten of culturele producten. Dit kan subtiel of expliciet zijn, en benadrukt dat kunst niet in een vacuüm bestaat.

6. Subjectiviteit en meervoudige perspectieven

Postmodernisme omarmt het idee dat er geen absolute waarheid of universele betekenis is. Kunstenaars onderzoeken vaak complexe thema's vanuit verschillende perspectieven, wat kan leiden tot ambiguïteit.

7. Fragmentatie

Postmodernistische kunst is vaak gefragmenteerd, zowel visueel als conceptueel. Dit weerspiegelt de chaotische en diverse aard van de hedendaagse samenleving.

8. Speelsheid

Postmodernisme is minder serieus dan modernisme en omarmt een speelse benadering van kunst, inclusief experimenten met materiaal, medium en thema's.

9. Gebruik van nieuwe technologieën

Veel postmodernistische kunstenaars maken gebruik van nieuwe technologieën, zoals video, digitale media en installaties, om traditionele grenzen van kunstvormen te doorbreken.

DINSDAG OM 18u

In B14, tenzij anders geafficheerd

DONDERDAG OM 13U

In B14 tenzij anders geafficheerd

VRIJDAG OM 18u

In B14 tenzij anders geafficheerd

PROGRAMMA VAN UITSTAPPEN EN LESSENKALENDER per trimester verspreid via mail en uitgehangen in de Academie